

стверджувати, що інтерпретаційний варіант озвучення художнього тексту є багатовимірним процесом підготовки твору до його народження на сцені і зумовлений багатоаспектністю виконавських підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бонфельд М. Анализ музыкального произведения: структуры tonальной музыки: Учеб. пособие : в 2 ч. / М. Бонфельд. – М. : ВЛАДОС, 2003. – Ч. I. – 256 с.
2. Корыхалова Н. Интерпретация музыки / Н. Корыхалова. – Л. : Музыка, 1979. – 208 с.
3. Куницкая Р. Французские композиторы XX века / Р. Куницкая. – М. : Сов. композитор, 1990. – 208 с.
4. Михайлов М. Стиль в музыке: Исследование / М. Михайлов. – Л. : Музыка, 1981. – 264 с.
5. Москаленко В. Творческий аспект музыкальной интерпретации (к проблемам анализа). Исследование. – К. : Изд-во Киев. гос. конс., 1994. – 157 с.
6. Раабен Л. Камерная инструментальная музыка первой половины XX века. Страны Европы и Америки / Л. Раабен. – Л. : Сов. композитор, 1986. – 198 с.
7. Шнеерсон Г. Французская музыка XX века, 2 изд. / Г. Шнеерсон – М., 1970. – 258 с.
8. Samuel C. Entretien avec Olivier Messiaen. – Paris: Belfond, 1967. – 142 с.
9. http://enc-dic.com/enc_music/Iber-ZH-2886.html
10. <http://www.arnobornkamp.nl>
11. <http://www.kerkezos.gr>

УДК 78 (477)

О. Й. ДЕДЮ

ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКІ АНАЛОГІЇ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ЮЛІУША СЛОВАЦЬКОГО ТА ФРИДЕРИКА ШОПЕНА

У статті проаналізовано художньо-мистецькі та життєві аналогії двох польських геніїв – Юліуша Словацького та Фридерика Шопена. На ряді прикладів показано спорідненість їхнього художньо-образного мислення. Звернено увагу на особливий ліризм поетичних та музичних творів польських митців і їхній вплив на слухачів.

Ключові слова: Юліуш Словацький, Фридерик Шопен, музика, поезія, лірика, творчість.

О. И. ДЕДЮ

ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКИЕ АНАЛОГИИ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА ЮЛИУША СЛОВАЦКОГО И ФРИДЕРИКА ШОПЕНА

В статье проанализированы художественно-творческие и жизненные аналогии двух польских гениев – Юлиуша Словацкого и Фридерика Шопена. На некоторых примерах освещено сходство их художественно-образного мышления. Обращено внимание на особенный лиризм поэтических и музыкальных произведений польских деятелей и их влияние на слушателей.

Ключевые слова: Юлиуш Словацкий, Фридерик Шопен, музыка, поэзия, лирика, творчество.

ART AND ARTISTIC ANALOGIES OF LIFE AND CREATIVITY OF JULIUSZ SLOVATSKY AND FREDERIC CHOPIN

The paper explores the artistic and life analogies of two Polish geniuses – Juliusz Slovatsky and Frederic Chopin. A number of examples show the relationship between their artistic and imaginative thinking. Attention is paid to a special lyricism of musical and poetic works of Polish masters and influence of these works on people.

Key words: *Juliusz Slovatsky, Frederic Chopin, music, poetry, lyricism, creativity.*

Життєвий та творчий шлях двох польських представників романтичного напрямку в мистецтві Юліуша Словацького та Фридерика Шопена насичений тісними взаємостосунками та спільними культурно-мистецькими характеристиками. Це особливо можна відчутти при аналізі хронології їхніх творчих біографій.

Творчі взаємини представників польського романтизму Юліуша Словацького та Фридерика Шопена частково висвітлювали українські музикознавці Л. Мазепа [7], Л. Кияновська [5; 6], Н. Кашкадамова [4], І. Антонюк [2], Т. Гнатів [3], І. Белза [2]. Але, на жаль, це питання потребує більш глибокого і детальнішого висвітлення.

Мета статті – висвітлити творчі взаємини представників романтизму в польській музичній культурі, геніальних митців Юліуша Словацького і Фридерика Шопена під кутом зору їхньої культурно-мистецької діяльності.

Поміж поезією Юліуша Словацького та музикою Фридерика Шопена існує глибинна єдність, що наймовірніше захована в етнічному генокоді польської культури. Це насамперед проявляється на рівні ейфонії звуків чи слів поета та мотивів чи фраз композитора. Усе це таїть у собі незвичайну магічну силу, що безпосередньо впливає на слухачів. Ця єдність також помітна у широкому спектрі жанрових особливостей, зокрема в меланхолійності поетичних і музичних пасажів, їхній прелюдійності чи ноктюрності форм, або в частих сплесках їхнього творчого смутку чи жалю. На підтвердження вище сказаного можуть послужити такі поетичні твори Юліуша Словацького, як «В Швейцарії», «Розлука». Ці ж самі відчуття виникають при слуханні ноктюрну Шопена *cis-moll* чи його ж Прелюдій. І як стверджує Фердинанд Хесік (F. Hoesick)¹, «...не видається парадоксальним твердження, ніби музика Шопена – це поезія Словацького в перекладі на мову звуків та навпаки» [11, с. 5–57].

Провідною у творчості цих обох геніїв була тема Батьківщини: історичного минулого і сучасного, життя народу, національні культурні традиції, любов до рідної природи. Особиста та мистецька доля Юліуша Словацького і Фридерика Шопена, їхня творчість злилися з мотивами трагічних переживань за сучасне й майбутнє всієї Батьківщини і любов до неї в єдине ціле.

Біограф Шопена Фердинанд Хесік (F. Hoesick) доволі детально дослідив та зіставив факти із життя Словацького та Шопена. Обидва польські генії були ровесниками. Дати і місяця їхнього народження також викликають подив, адже народились майже в один і той же час: Юліуш Словацький – 4 вересня 1809 року, а Фридерик Шопен – кілька місяців пізніше – 22 лютого 1810. Обидва митці прожили – 39 років та 7 місяців. Їхні дитячі роки проходили в родинах інтелектуальної інтелігенції в однакових соціокультурних умовах. Батько Словацького – Євген – був професором Волинської гімназії та Кременецького ліцею, а пізніше – професором кафедри літератури Віленського університету, а батько Шопена – Миколай – займав посаду професора Варшавського ліцею, а пізніше працював у Школі Аплікації.

Обоє – і Юліуш Словацький і Фридерик Шопен – зростали і виховувалися в найкращому культурно-мистецькому середовищі, в оточенні винятково інтелігентних людей,

¹ Фердинанд Гасік (Ferdynand Hoesick) народився 16 жовтня 1867 р. у Варшаві. Польський письменник, видавець, літературний історик (muzykograf), редактор часопису «Kurjer Warszawski». Навчався в Ризі, Гейдельбергу, Кракові і Сорбонні [11].

тому як в домі Шопена, так і в родині Словацьких бували видатні літератори, артисти, музиканти, учені. Зокрема, в м. Вільно частими гостями Словацьких були Ян та Анджей із дочкою Людвігою Снядецькі, Ян Рустем, Адам Міцкевич, Едвард Одинець, а в Шопенів вечорами збиралися Станіслав Лінде, Кароль Бродовський, Юзеф Ксаверій Ельснер, граф Фридерик Скарбек, Вацлав Мацейовський і Болеслав Пясецький.

Обидва митці у дитинстві випробовували свої таланти на інших поприщах: Словацький захоплювався малюванням пейзажів, Шопен мав схильність до карикатур та портретів. У ті роки, коли Словацький опановував гру на фортепіано, майбутній геній польської музики пробував свої сили у поезії та прозі. У юнацькому віці Фридерик Шопен навчався у Варшавській консерваторії, а Юліуш Словацький відвідував лекції з літератури у Віленському університеті. Майже в один і той же час обидва митці пізнають перші любовні пристрасі. У знак цього Юліуш Словацький пише свої сонети, присвячені Людвізі Снядецькій, а Фридерик Шопен, натхнений своєю любов'ю до Констанції Гладковської, створює свої неперевершені вальси, пісні та концерти [10, с. 287].

З молодих літ (віленський та варшавський періоди) Юліуш Словацький захоується у театр, а особливо йому подобалася опера. Протягом усього свого життя, де б він не перебував Юліуш Словацький «відвідував оперу» (траплялось навіть щоденно), знайомився з найбільш відомими і популярними творами із оперного репертуару того часу. Словацький був частим гостем й філармонічних закладів. Він також любив слухати концертні програми із творів Й. Гумля, Ф. Ліста, Ф. Фетіса, Р. Вагнера.

На жаль, Юліуш Словацький не здобув належного технічного рівня в підготовці гри на фортепіано. Пізніше у своєму листі з Флоренції до матері він жалкував, що його вчитель Фок «простої гами» не навчив, та у наступні роки (під час перебування у Женеві та Флоренції) присвятив дуже багато часу для занять на фортепіано. Він по декілька годин на день наполегливо навчався гри на фортепіано [14, с. 14]. Зокрема, його засмучував брак біглості пальців по клавіатурі, проте це не завадило йому вивчити та виконати непростий мелодійний вальс Шопена *As-dur op.42*, виконання якого вимагає такої технічної вправності [18, с. 14].

Незважаючи на спільне коло знайомих у Варшаві, на спільні захоплення (адже вони були ровесниками, і це був час перед повстанням 1827–1830 років), Словацький і Шопен не мали жодного особистого контакту між собою. Роки «еміграції» в Парижі (саме тоді і вперше вони й особисто познайомилися) – Варшавське повстання – знайшли своє відображення у творчості цих велетів польської національної культури. Словацький у цей час написав гімн «Богородице Діво» («*Bogarodzicjco, Dziewico!*»), «Ода до волі» «*Oda do wolności*», «Пісня литовського легіону» («*Pieśń legjonu litewskiego*»), «Кулик» («*Kulik*»), так і в Шопена – це відомий революційний етюд і прелюд *d-moll*, полонези *fis-moll* і *As-dur* [6, с. 10], в яких дуже яскраво розкрито всю трагічність революційних подій. Ця музика і поезія могли висловити все: і героїчний пафос, патетику, і найніжнішу лірику, всі найтонші хвилювання людського серця. Словацький і Шопен були не тільки романтиками зі своїми суб'єктивними ліричними переживаннями, вони були національними і об'єктивними художниками, що оспівували життя, історію, мистецтво свого народу, своєї країни і своєї епохи. Видатний український музикознавець І. Белза у своїх працях, присвячених історії розвитку польського мистецтва, називає Фридерика Шопена і Юліуша Словацького творцями польського романтизму першої половини XIX століття [2, с. 112].

Юліуш Словацький та Фридерик Шопен зустрічалися в Парижі у 1832–1833 роках на еміграційних вечорах: у князя Чарторийського, в салонах Дельфіни Потоцької, у Польському Клубі, на зібраннях літературно-історичного товариства. Першу згадку Юліуша Словацького про Фридерика Шопена знаходимо у його листі до матері (1832 р.) у якому він описує обід на честь генерала Дверніцького (*Dwernickiego*). На цей обід було запрошено багато митців, серед яких Словацький вирізняв Шопена та його гру на фортепіано [15, с. 7].

У їхньому житті відбулася ще одна спільна подія: вони закохалися в одну жінку. Нею виявилася чорнобрива Марія Водзінська. Юліуш Словацький вперше побачив Марію в Женеві у 1834 році, і вона на все життя зачарувала його своєю чарівною вродою. У цей час Словацький пише неперевершений твір любовної лірики – поему «В Швейцарії».

Розлука з коханою додає бажання до занять на фортепіано, і про це згодом він написав у 1834 році в листі до матері: «Граю майже щодня...». Трохи згодом до нього дійдуть слухи про те, що Марія стала нареченою Шопена, і Словацький впадає в стан «фортепіанної манії»: грає та читає з аркуша, бере абонемент на нотну літературу. Юліуш Словацький – тонкий, проникливий, чутливий митець. Спираючись на традиції попередників, поет створив новий тип романтичної лірики, позначений багатством художньої уяви та ритміко-мелодичних інтонацій. У листі до матері від 20 жовтня 1835 року зафіксовані такі слова: «Відчуваю потребу більшої досконалості – розвинулось в мені якесь нове почуття краси. Не знаю ще, як воно втілиться в слово, але буду прагнути, щоб щось ясне наповнювало мої карти» [17, с. 216]. Музика у житті Юліуша Словацького зайняла особливе місце. Про це він описує в листі до матері від 5. 10. 1837 р.: «Годинами граю на фортепіано і досягнув гарних результатів у музиці». Відчувши себе обманутим, покинутим, Словацький пише ряд поезій, у яких виливає свій біль: «Розлука» («Rozłączenie»), «Прокляття» («Przekleństwo»), «У Швейцарії» («W Szwajcarii»), «Маргаритки» («Stokrotki») і, крім поезій, багато грає на фортепіано.

Місцем проживання Юліуша Словацького у 1809–1849-х роках був Кременець, або, як його ще називали в той час, «Афіни Волині», яке він залишив у двадцятирічному віці. Протягом усього свого життя Словацький зберігав любов до рідного краю. Спогади про дитячі та юнацькі роки, зокрема про Волинь, її природу, звичаї, фольклор – ці теми неодноразово були зафіксовані в його творах [9, с. 109].

Аналогічним було ставлення до краси своєї малої батьківщини й Фридерика Шопена. Особливо це простежується у використанні народних мотивів своєї місцевості, що демонструють піднесений, шляхетний і дещо меланхолійний характер. Все це проходить крізь призму його духовного аристократизму, витонченої поетичності, які так органічно впливають із засад західноєвропейського виконавського професіоналізму. Фольклорні риси насамперед помітні в особливостях розгортання мелодії, в гармонії, в ритмічних малюнках, у принципах формотворення.

Листи Юліуша Словацького до матері є цінним джерелом його розуміння музики та ставленн до неї. Він у листах неодноразово вів мову на музикальні теми. Адже мама Словацького, Саломея з Янушевських, була високоосвіченою музикальною жінкою, прекрасно співала та грала на фортепіано. У них в домі була велика й різноманітна нотна бібліотека. На прохання матері Словацького Саломеї кузин Гашинський (Gaszyński) привіз зі Львова справжній австрійський рояль, якого приводив до порядку та настроював органіст Фок [18, с. 14]. Домашні підростки-панянки годинами грали популярні в той час етюди Карла Черні та співали італійські баркароли із надзвичайно мелодійними рефренами.

У пам'яті поета назавжди залишилися епізоди з дитинства: виконання італійської баркароли сестрами (про це він згадував у Варшаві в 1830 році), вправи та варіації Карла Черні в батьківському домі (згадки в Парижі у 1832 році), а також про вчителя музики та органіста Фока і його настроювання інструмента (згадки у Флоренції в 1837 році). У багатьох листах Словацького до матері можна прочитати про події у Парижі, пов'язані з музичними концертами, з музикуванням Словацького на фортепіано [18, с. 16].

Із листів Словацького також відомо, що його мама здійснювала перекладення популярних мелодій для фортепіано. Саме музичні інтереси матері стали основою для формування музичних смаків та мистецьких інтересів у малого Юліуша. Власне по матері Словацький успадкував музикальність та великий потяг до музики. Так, в одному із листів він сповіщав матері, що Совінський видав польські та українські народні пісні, перекладені на французьку мову. Тодішнім панянкам особливо подобалася пісня із цього збірника про Гриця та пана Потоцького. Словацький просив у матері вислати йому опрацьовані нею музичні твори, тому що вони йому більше до вподоби, ніж інші [15, с. 11]. У цьому проханні задекларовано не стільки мистецьку (раціональну) позицію, скільки емоційну (любов до творчості матері). Зворушувала й разом з тим сумна музика матері, яка ніби «переносила» його в стихію його дитинства. Адже згадувана ним пісня про Гриця не що інше, як загальновідома пісня-балада «Ой, не ходи, Грицю, та на вечорниці», а пісня про Потоцького – це відома «Дума про Стефана

Потоцького», який загинув у битві з козацьким військом під Жовтими водами у 1648 році [15, с. 11].

Поетія Юліуша Словацького має незрівняну наспівність та музикальність і сприймається ніби партитура великого симфонічного оркестру. Одним із перших, хто звернув увагу на глибинну мелодійність поезії Словацького, був Зигмунт Красінський (граф, польський поет епохи Романтизму та драматург). Він казав, що Словацький мав народитися музикантом, адже в його поезії широкий спектр барв-звуків [15, с. 10]. Саме в цих словах міститься характеристика поетичної евфонії Юліуша, де «смуги дощу» він називає струнами, а хмару галасливих горобців – «сірою арфою».

У 1839 році Словацький у листі до Костянтина Гащинського пише про нещасного Бонавентуру Немосєвського, де порівнює його поетичний звукопис із арфою, яка плаче і рветься всіма струнами (зауважимо, що порівняння Словацького багате музичною термінологією й глибокою символікою). Одним із яскравих класичних прикладів поетичної музикальності Словацького є його твір «Лілла Венета». Форму цього твору, без сумніву, можна зіставити із композицією великої драматичної ораторії. Епізоди, які сповнені найглибшим ліризмом почуттів, можна порівняти з ораторіальними аріями, а патетичні сцени, насичені драматичною напругою, ніби близькі до дуетного сольного діалогу, хорові епізоди ніби наслідують фугатний розвиток у фіналі ораторії.

Поетичний арсенал Юліуша Словацького багатий різними складовими: широким спектром асоціацій, неповторною метафоричністю, патетикою й самозаглибленістю, гіперболізацією почуттів і реалістичною деталізацією. Немає такої найпотемнішої думки чи почуття, яких би не торкався поет у своїй творчості, причому кожне його художнє висловлювання є максимально містким і точним.

«Симфонічність» поезій Словацького неодноразово надихала багатьох композиторів на створення музичних творів різних жанрів: опери Генріха Ярецького «Миндовг, король литовський» («Mindowe, król litewski»), Адама Мюнхаймера «Мазепа» («Mazepa»), Владислава Желенського «Гоплана» («Goplana»), Людомира Ружицького «Беатріче Ченчі» («Beatrice Cenci»), симфонічних поем Генріха Опенського «Лілла Венета» («Lilla Weneda»), Людомира Ружицького «Ангеллі» («Anhelli») та ін.

Високу оцінку Юліушу Словацькому як поету дав І. Франко. Зокрема він зазначив: «Юліуш Словацький ... не переставав бути незрівнянним майстром польського слова, майстром поетичної форми і улюбленим поетом молоді, володарем її мрій і почуттів. Цей вплив і до сьогодні є переважаючим, ...нема іншого впливу, що міг би своєю силою зрівнятися з впливом Юліуша Словацького» [8, с. 425].

А вплив Фридерика Шопена на весь наступний розвиток європейського музичного мистецтва дуже великий і різносторонній. Він проявляється не тільки у сфері піанізму, але й у царині музичної мови і музичної форми, в естетиці.

У цій надзвичайній аналогії життя Шопена та Словацького є ще одна трагічна подія, яка їх також об'єднувала – вони хворіли на туберкульоз і померли від цієї хвороби з невеликою різницею у часі. Словацький залишає цей світ на шість місяців раніше, ніж Шопен, – 3 квітня 1849 року. Вони були подібні між собою не тільки зовнішніми ознаками, а й своїм мистецьким генієм. Вони обидва були неперевершеними митцями: Шопен як композитор, Словацький як поет (до речі, вони були доволі поетичними й тонкими натурами). Словацький і Шопен поховані в Парижі. Проте після смерті вони отримали вічний спокій на рідній землі: тіло Словацького було перепоховано у Кракові на Вавелі поруч із Адамом Міцкевичем, а серце Шопена покоїться в одній із колон церкви Святого Христа у Варшаві.

Гірка доля емігрантів об'єднала обох синів польського народу й тим самим розпалила ще більший вогонь любові до своєї Вітчизни, що є прикладом великої самопожертви для нащадків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк І. Юліуш Словацький і Фридерик Шопен / І. Антонюк // Діалог двох культур. – Перемишль, 2011. – Річник 5, зошит 1 : V міжнародні зустрічі музейників. VII міжнародні зустрічі літераторів. VII міжнародні зустрічі науковців. Кременець, 3–7 верес. 2010. – С. 70–77.
2. Бэлза И. История польской музыкальной культуры: В 3-х. т. / И. Бэлза. – Т.3. – М., 1972. – 234 с.
3. Гнатів Т. Фридерик Шопен і Клод Дебюссі: парадигма духовного зв'язку / Т. Гнатів // Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського : Науковий журнал. – Київ, 2010. – №4(9).
4. Кашкадамова Наталія. Слов'янський геній в музиці / Наталія Кашкадамова // Вісник НТШ : інформ. видання Світової ради НТШ. – Л., 2010. – Число 44. – С. 25–27.
5. Кияновська Л. О. Рецепція творчості Фридерика Шопена та Роберта Шумана у Львові / Кияновська Л. О. // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського : наук. журн. – 2010. – № 4 (9). – С. 3.
6. Кияновська Л. Шопен і Барвінський / Л. Кияновська // Фридерик Шопен. Науковий вісник Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського. Вип. 9. – Львів : Сполом, 2000. – С. 107 – 116.
7. Мазепа Л. Шлях до музичної академії у Львові : у 2 т. – Т. 1 : Від доби міських музикантів до консерваторії (поч. XV ст. – до 1939 р.) / Лешек Мазепа, Тереза Мазепа. – Львів : Сполом, 2003. – 288 с.
8. Франко І. Юліуш Словацький і його творчість / І. Франко // Повні зібрання творів в 50-ти томах. – Т.29. – Київ, 1981. – 431 с.
9. Шамаєва К. Митці. Освіта. Час (З архівних джерел) / К. Шамаєва // Житомир. – 2005. – 134 с.
10. Hoesick F. Chopin. Życie i twórczość / F. Hoesick. – Warszawa 1911 ; Kraków, 1962. – S. 68. – Т. 1–4.; Iwaszkiewicz J. Fryderyk Chopin / J. Iwaszkiewicz . – Kraków, 1955.; **Hoesick F.: Słowacki i Chopin** / F. Hoesick. – Warszawa, 1932. – Т.1. – S. 262–290; **F. Hoesick. Słowacki i Chopin.** Z zagadnień twórczości / F. Hoesick. – Warszawa, 1932. – S. 287–300.
11. Hoesick F. «From Marylski's Memoirs» in Słowacki and Chopin. / F. Hoesick. – Warszawa : Trzaska, Evert i Michalski. – 1932. – S. 5–57.
12. Kleiner J. Juliusz Słowacki. Dzieje twórczości. / J. Kleiner. – Warszawa–Lublin–Łódź, 1919–1920. – Nakład Gebethnera i Wolffa. – Т.1–2.
13. Pawliszyn S. Elementy melodyki ukraińskiej w twórczości Chopina / S. Pawliszyn // Materiały I Międzynarodowego Kongresu im. Chopina. – Warszawa : PWN, 1963. – S. 56–72.
14. Piątkiewicz M. Muzyka w życiu Słowackiego / M. Piątkiewicz // Ruch Muzyczny. – Kraków. – 1959. – №17/18. – S. 36.
15. Reiss J. Wł. Juliusz Słowacki a muzyka. / J. Wł. Reiss // Życie śpiewacze. – Warszawa. – № 7/8. – 1949. – S. 111.
16. Seweryn A. Poezja «nutami niesiona». O muzycznej recepcji twórczości Juliusza Słowackiego / A. Seweryn // Polska Akademia Nauk, Komitet Nauk o Literaturze. Seria «Rozprawy Literackie». Instytut Badań Literackich. – Warszawa, 2008. – S. 338.
17. Słowacki Juliusz. Listy do matki: Dzeła wybrane. / Juliusz Słowacki. – Т.6. – Wrocław, 1983. – 530 s.
18. Smolarski M. Słowacki i muzyka / M. Smolarski // – Poradnik muzyczny. – Łódź, 1950. – №12. – S. 250.